

**Kroniek van de
Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe**

dertiende jaargang, nummer 2
juli 2004

SAMENSTELLING BESTUUR

P.M. Kraan, voorzitter	G. Waasdorp, secretaris	H. Jeurink, penningmeester
De Hietbrink 46	Westenesscherstraat 6	Laan v/h Kwekebos 229
7824 XT Emmen	7811 AW Emmen	7823 KE Emmen
0591-622306	0591-617458	0591-626728

M. Nicolai	W. Visscher	H.J. Joling	A.F. Dekker
Willinkplein 169	Zijtak O.Z. 7	Ensingwijk Z.Z. 41	Laan v/d Mareel 501
7811 NA Emmen	7833 AL Nieuw-Amsterdam	7887 EZ Erica	7823 BM Emmen
0591-617891	0591-551741	0591-301402	0591-625893

LIDMAATSCHAP

Het lidmaatschap bedraagt € 14,00 per jaar en voor huisgenoten € 5,00 extra. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij voor 1 december van het lopende jaar schriftelijk is opgezegd bij de secretaris.

Men ontvangt enkele keren per jaar de Kroniek en men is welkom tijdens de lezingen, die regelmatig worden georganiseerd.

BANKRELATIE

Rkeningnummer 1044.68.815, Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe,
Laan v/h Kwekebos 229, 7823 KE Emmen

PUBLIC RELATIONS

M. Nicolai, Willinkplein 169, 7811 NA Emmen. Telefoon: 0591-617891

TIJDSCHRIFT

Kroniek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe.

Redactie:

Minno Nicolai	W. Visscher (eindredacteur)
Willinkplein 169	Zijtak O. Z. 7
7811 NA Emmen	7833 AL Nieuw-Amsterdam
0591-617891	0591-551741

Lay-out

Tineke de Roo

Gelieve eventuele kopij te zenden aan de eindredacteur, W. Visscher, Nieuw-Amsterdam.

Het overnemen van artikelen of gedeelten daarvan uit dit tijdschrift mag alleen na daartoe voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie

INHOUD:

Redactioneel

Minno Nicolai	Tot 1956 'ijzeren koe' voor de dominee van Roswinkel	blz 02
Wim Visscher	Brute roofoverval in Knarphoorn in 1927	blz 03
Johan Withaar	Historisch Emmen	blz 04
Johan Withaar	Van stelmakerij tot restaurant	blz 05
Cris van Wieren	Gescheiden wegen	blz 10
Gerard Waasdorp	Een boterfabriek in Zuidbarge ?	blz 12
Wim Visscher	Een jonge freule te Emmen	blz 14
Versfelt	Atlas met kaarten van Drenthe	blz 15
	Nieuwe boeken en periodieken	blz 16
	Mededelingen	blz 17

REDACTIONEEL

Velen hebben de hartenkreet in de vorige Kroniek zich ter harte genomen en hebben naar de pen gegrepen. Deze keer bevat de Kroniek dan ook een grote gevarieerdheid aan onderwerpen.

U kunt er lezen over de ijzeren koe van de dominee, een bloedstollend verslag over de brute roofmoord van Knarphoorn, de stelmaker die later uitbater werd van 'Het Wapen van Emmen', de in de jaren zeventig spraakmakende nieuwe ver- en gescheidenheid aan rijbanen en rijstroken in Emmen (waardoor o.m. genoemd café werd afgescheiden van het centrum), een jonge freule in Emmen en nog veel meer andere interessante zaken. De redactie heeft met erg veel plezier gewerkt aan de totstandkoming van dit nummer, zij hoopt dat u, als lezer, dat genoeg ook zult smaken.

Door: Minno Nicolai

TOT 1956 'IJZEREN KOE' VOOR DE DOMINEE VAN ROSWINKEL

Rouza winkel

'Tot eere van God, tot stigtinge en Cieraad der Gemeente is dit Kerkgebouw begonnen en voltrokken in den Iare MDCCLIX' (1759). Zo begint de tekst in vergulde letters op het houten bord in de Ned. Hervormde kerk aan Het Stad in Roswinkel. Het bord is aangebracht in 1759 toen het vervallen middeleeuwse kerkgebouw door een nieuw bedehuis werd vervangen.

De eerste kerk van Roswinkel is waarschijnlijk gebouwd in de veertiende eeuw. Het dorp was toen nog omgeven door uitgestrekte moerassen. Men had toen nog weet van de betekenis van de naam van de nederzetting. Ros zou komen van het Germaanse 'rouza' wat riet betekent. Het achtervoegsel 'winkel' wijst op een uithoek in de kromming van een riviertje, in dit geval de Runde A die een fraaie bocht maakt om Roswinkel heen. Roswinkel was dus een uithoek, waar opvallend veel riet groeide.

'Uitwendige gesten'

In de toren hangt een klok, een van de oudste in Drenthe, die gegoten is in het jaar 1362. Die klok heeft tot 1853 gehangen in een afzonderlijke klokkenstoel naast de kerk. In dat jaar werd de kerk van 1757 voorzien van de spitse toren, die nu nog

op het gebouw prijkt. Initiatiefnemer tot deze nieuwbouw was de jonge, uit Groningen afkomstige predikant Johannes Hemmes. Deze was vijf jaar eerder als puinruimer naar Roswinkel gehaald. Niet alleen letterlijk, om het vier eeuwen oude kerkje op te ruimen, maar vooral figuurlijk omdat zijn voorganger Hugo van Domselaar de gemeente van het afgelegen Roswinkel in opspraak had gebracht. Deze Hugo van Domselaar was in 1732 gekomen. Het rumoer ontstond rond zijn persoon toen hij na twintig jaar het met zijn ambtsbezigheden wat minder nauw begon te nemen. Hij toonde gebrek aan ijver bij huisbezoek, hield onregelmatig catechisatie en las in de kerkdienst soms voor uit andere boeken dan uit de bijbel. Zijn bidden op de kansel werd onstichtelijk genoemd wegens 'uitwendige gesten' (gebaren). Daarnaast was hij onstichtelijk in zijn wandel 'in spreken en daden' (dronkenschap, ruzies, vloeken en handgemeen).

Nederlands Hervormde kerk te Roswinkel
(collectie M. Nicolai)

Getuigenverklaringen

Hij werd door de classis geschorst en mocht zijn werk pas weer doen na het houden van een boe-
tepreek. Van Domselaar weigerde dit, waarop de
Drentse synode de schorsing verlengde en hem
in 1753 afzette. Uit getuigenverklaringen lezen
we dat Van Domselaar onder de catechisatie met
een tabakspijp in de deur stond te roken. Ook
zou hij op zondag, blijkbaar als alternatief klokge-
beier een 'canon hebben gelost'. Op de
Roswinkeler markt zou hij Claas Sanders in de
herberg hebben mishandeld. Verder had hij met
een mes in de hand gelopen, 'seggende dat hij er
schoon een de bek mee open snijden wilde'.

Ijzeren koe

Roswinkel is een van de Drentse kerkelijke
gemeenten waar vroeger de predikant als onder-
deel van zijn traktement een 'ijzeren koe' kreeg.
Dat was hier een bedrag van honderd gulden. De
dominee kreeg dit bedrag bij zijn intree als rente-
loos voorschot. Bij zijn vertrek of overlijden moest
het aan de kerkvoogdij worden terugbetaald. Het
gebruik dateert uit de tijd dat een predikant ook
nog een boerenbedrijf had.

Van dat geld kon hij dan enkele koeien kopen.

Nog vroeger werden die koeien in natura gele-
verd. Toen in plaats daarvan harde munten wer-
den gegeven, ging men spreken van de 'ijzeren
koe'. In Roswinkel werd deze traditie eerst afge-
schafft in 1956 bij het vertrek van Ds Van
Leeuwen. Andere plaatsen waar de predikant ook
werd vereerd met een 'ijzeren koe' waren
Schoonebeek, Gasselte, Ruinen en Dalen.

Door: Wim Visscher

BRUTE ROOFMOORD IN KNARPHOORN

*Provinciale Drentsche en Asser courant (Zuid-
Oost-oplage).*

vrijdag, 28 januari 1927

Bovenstaande foto brengt in beeld de woning der
familie Ensink te Emmerholt, waar Dinsdagavond
gemaskerde bandieten binnenvielen. Deze foto
plaatsen we bij uitzondering in de gratis-editie,
om de lezers er nog eens op attent te maken, dat
de nieuwseditie van dit blad, welke steeds derge-
lijke foto's bevat, voor slechts f 0,90 per drie
maanden kan worden gelezen.

Op bovenstaande foto ziet men het huis van de
familie E. In het kozijn van het eerste raam opzij,
is de kogel binnengedrongen, terwijl het pijltje de
plaats aanduidt, waardoor de onverlaten zijn
binnen gevallen. Gelijk in het uitvoerige verslag
(voorkomende in de nieuwseditie) is meegedeeld,
is de heer R. Ensink ten gevolge van het revolver-
schot overleden.

Emmen door gemaskerde mannen overval- len.

Een brutaal stukje

't Was Dinsdagsavond omstreeks 9 uur, toen de
familie Ensink te Emmerhout zoo langzamerhand
aanstalten begon te maken voor het naar bed
gaan. In de omgeving van enkele boerderijen,
wonen zij op de hunne, drie broers en een zuster.
Op een gegeven ogenblik echter ging de deur
van het vertrek, waarin zij zaten open en stond
een tweetal gemaskerde kerels voor hen, die
naar alle waarschijnlijkheid de familie reeds naar
bed gewaand had, om dan een goeden slag te
kunnen slaan.

Nu dat echter niet het geval was, kwamen zij
tegenover de gebroeders E. in een hachelijke
positie te staan. Er ontstond een worsteling,
waarbij een der booswichten zijn revolver trok, er

mee schoot en een der drie gebroeders den 52-jarigen R. Ensink, gevaarlijk in de buik verwondde. Van de daarop ontstane ontsteltenis onder de familie maakten de gemaskerden gebruik zich uit de voeten te maken. De in allerijl ontboden geneesheer achtte onmiddellijke overbrenging van den heer R. E. naar het ziekenhuis te Groningen noodzakelijk. De marechaussee, die zoo spoedig mogelijk met het gebeurde in kennis werden gesteld, namen onverwijld maatregelen, tot nu toe echter zonder resultaat. Alles had zich, een film gelijk, in slechts enkele minuten afgespeeld.

Alleen is komen vast te staan, dat de mannen door de voordeur, die als alle andere deuren, voor den nacht nog niet op slot gedraaid was, zijn binnengekomen.

Woning fam. Ensink te Knarphoom

Emmen, 27 Jan. Omtrent den overval door twee gemaskerde bandieten alhier op de fam. Ensink gepleegd, kan nog nader worden gemeld, dat twee van de drie broers met hun zuster bij de kachel zaten, toen de booswichten binnenkwamen. De derde broer lag te bed. Een der gemaskerden vroeg hun waar het geld der familie was en toen zij dit niet wilden zeggen, trok hij zijn revolver. Daarop greep de 52-jarige broer R. Ensink den onverlaat vast. Een worsteling ontstond, waarbij R. in den buik werd getroffen. Hierop namen de indringers de vlucht, doch de gebroeders E. gingen hen na. Toen deze in de deuropening verschenen, klonk er weer een

schot. De kogel kwam terecht in het raamkozijn en werd den volgende morgen gevonden. Het bleek een kogel van 9 m.m. te zijn. Zoals gemeld werd de getroffen R. E. naar het ziekenhuis te Groningen vervoerd, waar direct tot een operatie werd overgegaan. Gisteravond is de ongelukkige aldaar overleden. Tot nu toe is de politie de daders nog steeds niet op het spoor. Algemeen is men in den omtrek zeer onder de indruk van dit brutale optreden der gevaarlijke bandieten en men hoopt dat het de politie spoedig moge gelukken de daders te vatten.

Door Johan Withaar

HISTORISCH EMMEN

Alweer een aantal Kronieken terug heeft u voor het laatst kunnen lezen over de website Historisch Emmen. Sinds die tijd ontwikkelt de website zich nog steeds. De teller staat dagelijks tussen 130 en 160 "hits" hetgeen neerkomt op 3500 en 4000 per maand. Ruim 60.000 bezoekers uit 86 landen uit alle werelddelen hebben ondertussen kennis gemaakt met de website waarop zich ook de Historische Vereniging Zuidoost Drenthe presenteert. Natuurlijk is de ene bezoeker meer geïnteresseerd dan een ander, maar regelmatig vragen bezoekers informatiepakketten van onze vereniging aan, die trouw door Gerard Waasdorp worden verstuurd. In overleg met het bestuur zal worden bekeken hoe hieruit een groter rendement gehaald kan worden.

Het doel van Historisch Emmen is mensen op een luchtige wijze kennis te laten maken met de geschiedenis van Emmen. De onderwerpen variëren van boerenfamilies tot de geschiedenis van de popmuziek. Voor elk wat wils. De website pretendeert zeker niet "het allemaal te weten". Vaak leveren (al dan niet bewust gemaakte) fouten en gestelde vragen reacties op, die leiden tot nieuwe contacten en dus informatie. Bezoekers denken en doen zeker actief mee. Vanwege het aanbod is het helaas al niet altijd meer mogelijk alle aangeboden informatie persoonlijk uit te wisselen.

Nieuw op de website:

Sinds kort kan iedereen zelf een bijdrage leveren aan de website zonder **verstand te hebben van internet**. Heeft u vragen over een stukje geschiedenis? Zoekt u een bepaalde foto of persoon? Wilt u weten wat of wie er op een foto van u staan? Heeft u die gouden tip voor een ander? U kunt het allemaal zelf op de website zetten inclu-

sief een foto. U kunt het ook zelf wijzigen, aanpassen of zelfs verwijderen.

En, het is absoluut niet moeilijk en kan bijna niet mis gaan. Lukt het u echt niet dan kan ik u uiteraard helpen..... Eventuele reacties worden vervolgens automatisch (en anoniem) naar u doorgestuurd. Helaas blijkt dat maar weinig mensen (lees ook: leden van onze vereniging) er gebruik van maken. Dat is jammer want juist door deze interactiviteit kunnen we laten zien een actieve vereniging te zijn.

Ook nieuw is de peiling. Meer en meer zullen op diverse pagina's peilingen verschijnen om na te gaan hoe de bezoeker (U dus) denkt over bepaalde zaken aangaande de historie. Als test wordt momenteel de vraag gesteld of "het historisch verantwoord is het zandgat van Janssen te bebouwen". Stem dus (anoniem) mee, want wat denkt u als er wekenlang ja (0), nee (0), weet niet (0), aantal stemmers (0) op de site staat?

Kortom, Historisch Emmen wil iedereen graag actief bij de site en dus historie betrekken.

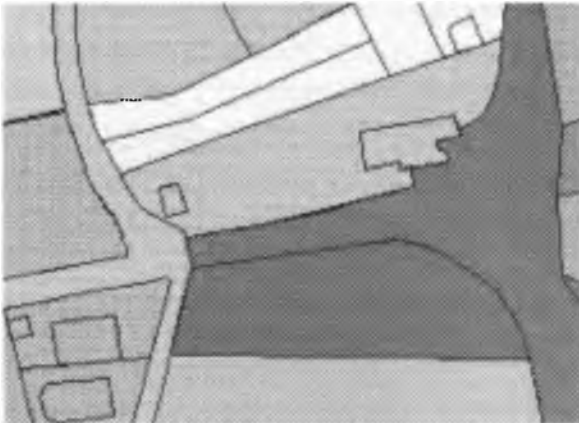
Door: Johan Withaar

STELMAKERIJ

Van stelmakerij tot restaurant

Het Wapen van Emmen" is de naam van het heden ten dage nog steeds bekende café restaurant op de hoek Westennesscherstraat Hondsrugweg.

Op dezelfde plaats stond in 1832 al het keuterboerderijtje van de timmerman Jan Meertens (1792-1835) en zijn vrouw Annegien Jans Hoving (1797-1877). Dit boerderijtje, wat er tot ongeveer 1930-1935 heeft gestaan, is tot op heden op geen enkele oude foto terug te zien.

Kaartje anno 1890 van de Vreding en Westennessche(r)steeg.

De Vreding en Westennessche(r)steeg vanaf de Kooikerskamp gezien. Tegenwoordig staat hier het politiebureau. Geheel links de gereformeerde kerk en pastorie. De twee kleine huisjes rechts stonden op grond van Jan Meertens. Het tweede huis van rechts staat ook op het kaartje.

GENEALOGIE:

*Meerten Jans (xxxx-xxxx) x Geesje Hogenesch

*Hindrik Meertens (1744-1805) x

Albertien Jans Kroeze

*7 kinderen verder niet uitgewerkt

*Harm Meertens (1747-1815) x Aaltien Geerts

*9 kinderen niet uitgewerkt

*Jan Meertens timmerman (1792-1835) x

Annegien Jans Hoving

*Aaltien Meertens (1822-1869) x Hendrik Alf(e)rink

verder niet uitgewerkt

*Janna Meertens (1825-1827) (werd slechts 2 jaar)

*Jantien Meertens (1821-1901) x Wilhelm Harms

verder niet uitgewerkt

*Geesien Meertens (1826-1846) (werd 20 jaar)

*Jan Meertens (1829-1847) (werd 18 jr)

*Harmina Meertens (1831-1907) x

Gerhard Riggelink

verder niet uitgewerkt

*Harm Meertens (1833-1902)

verder niet uitgewerkt

*Jan Meertens Meertens landbouwer (1836-1921)

x Hend(e)rika Sanders (1846-1918)

*Jan ("Groot Jan" 1874-1915)

(anekdote) x Jantje Belt

* Jan

* Jannes (Jans)

*Aaltien (1876-xxxx) x Gerrit de Groot

verder niet uitgewerkt

- *Jan ("Klein Jan" 1877-xxxx) (anekdote) x ??
- *Johannes (1878-1879) (werd slechts 1/2 jaar)
- *Johannes (1880-1953) x Fenna Hindriks
verder niet uitgewerkt
- *Lambert (1883-xxxx) x Aaltje Engbers
verder niet uitgewerkt
- *Geert (1887-1937) x Willem(t)je Jelies
- *Jan Meerten Meertens (Odoorn 1913-1914)
- *Hendrik (Henk) (1917-xxxx)
verder niet uitgewerkt

Foto ter gelegenheid van het huwelijk in 1914 van Lambert Meertens en Aaltje Engbers (staande in het midden) Links zittend: Albert Engbers en Klaziena Snijders (ouders bruid).

Rechts zittend: Jan Meertens Meertens en Hend(e)r(ika) Sanders (ouders bruidegom).

Boven v.l.n.r. Jan de Groot, Mien Dijks, Harm Engbers, Rika Meertens, Jantina Engbers en xx Dijks. Midden v.l.n.r. Fenna Hendriks, Johannes Meertens, Aaltien Meertens, Annechien Meertens, Geertje Engbers, Kars Kuiper, de snieder, Dijks, Jan Meertens, Willem(t)je Jelies, Geert Meertens, Jantje Belt.

Voor v.l.n.r. Rika Meertens, de wederzijds ouders, het bruidspaar. Met pet tussen de grootouders rechts is Jan de Groot, oud postbesteller te Stadskanaal. De kleine jongetjes geheel rechts zijn Jan en Jans Meertens.

Van Gieten naar Emmen:

De oorsprong van de familie Meertens ligt in Gieten. Het was de timmerman Jan Meertens die een tak Meertens vanuit Gieten naar Emmen bracht. Op 3 mei 1820 trad hij in Emmen in het huwelijk met Anniegien (Jans) Hoving (1797-1877).

Jan Meertens en zijn vrouw Annegien bewoonden het keuterboerderijtje aan het begin van de Westenesscherstraat waar nu het bekende restaurant "Het Wapen van Emmen" staat. Hun kleinzoon Jan Meertens (1874-1915) was door een tragische oorzaak de reden dat dit artikel geschreven kon worden.

Jan Meertens (1874-1915) huwde in 1909 met de uit Exloo afkomstige Jantje Belt. Zij kregen twee kinderen: Jan en Jannes (roepnaam Jans). Allen staan op de familiefoto afgebeeld. In volksverhalen wordt gesuggereerd dat Meertens zelfs drie van zijn kinderen de naam Jan zou hebben gegeven. Dit zou bij de aangifte voor nogal wat hilariteit gezorgd hebben. Toen Meertens zijn tweede Jan kwam aangeven sprak de ambtenaar van burgerlijke stand al tot hem dat er toch reeds een Jan was.....maar toen ook nog eens een derde Jan werd aangegeven zou de verwarring bij de ambtenaar compleet zijn geweest. Waar de derde Jan vandaan is gekomen is onbekend. De "twee Jannen" staan bij de oudere Emmenaren bekend als "Groot Jan" en "Klein Jan".

Beide kinderen waren nog erg jong (Jans was 3 jaar) toen hun vader overleed. Zeven jaar na hun vader overleed ook moeder Jantje. De familie stond voor de keuze, het weeshuis of pleegouders. De familie koos voor het laatste. Jan werd verder opgevoed door zijn oom Lambert en tante Aaltje. Jans daarentegen kwam bij zijn oom Geert en tante Willem(t)je. En omdat oom Geert stelmaker was kon zijn pleegkind, de krasse 91-jarige en nog zelfstandig wonende Jans, de geschiedenis vertellen van "stelmaker Meertens".

De stelmaker Geert Meertens

Geert (1887-1937) had het vak stel-maker van Jan Koster (aan het Grint, nu Wilhelminastraat) geleerd. Geert vestigde zich nog voor 1913 in Odoornerveen (Schoonoord langs het

Oranjekanaal) als zelfstandig stelmaker. Dit jaartal valt af te leiden omdat hun zoon Jan Meerten Meertens (1913-1914) in Odoorn is geboren. Of er toen ook al sprake was van een concurrentiebeding is niet duidelijk. Wel dat Geert daar mogelijkheden zag vanwege de afstand tussen de daar wonende boeren en een smid. Het liep echter anders. De zaak liep niet en Geert solliciteerde bij een rijtuigenfabriek in Joure. Samen met zijn vrouw Willemetje Jelles, hun zoon Hendrik (roepnaam Henk) en pleegzoon Jans vertrok hij rond 1915 naar Friesland. Hier kreeg Geert de leiding over zo'n 25 medewerkers. Het geluk was wederom niet aan hun kant want Willemetje kreeg heimwee en het gezin keerde al na twee jaar naar Emmen terug. Hier werd hun zoon Henk geboren. Jans herinnert zich nog in Joure op school te hebben gezeten. Omdat Jans al jong in het gezin van Geert en Willemetje was opgenomen en hij ook nog twee jaar uit Emmen weg was geweest dachten velen dat Henk en Jans broers waren terwijl ze feitelijk neven waren. Henk zou later de Mulo doorlopen en aan het werk gaan bij Geert Lambers in de Hoofdstraat. Jans zou lange tijd aan werk gaan bij zijn pleegvader, de stelmaker.

Uit de nalatenschap van hun ouders Jan Meertens en Hend(e)rika Sanders ontvingen Geert en Willemetje rond 1920 een stuk grond aan de huidige Westennesscherstraat. Zij bouwden hierop een woning met werkplaats waar later "Hof en Frieling" zou komen. In dit huis hebben Geert en Willemetje veel kostgangers gehad.

Uit dezelfde nalatenschap waren Geert zijn broers Lammert en Johannes in het bezit gekomen van de boerderij van hun ouders. Zij wilden de oude boerderij afbreken en op de vrijgekomen grond een nieuwe woning bouwen. Waarschijnlijk door "gebrek aan contanten" ging dat niet door. Zij hebben bijna 10 jaar in de bouwvallige boerderij gewoond terwijl de grond ook ongebruikt bleef. Ze waren boerenknecht en vertoefden ook vaak in Holland als "Hannekemaaiër".

Geert besloot de ouderlijke boerderij van zijn broers te kopen. Aannemer Jan van Es heeft toen (rond 1930) voor f 7000,- een nieuw pand gebouwd waarin Geert zich als stelmaker vestigde. Tegenover de stelmakerij lag het bekende en vroeger kennelijk zeer romantische Pallertje. Dit Pallertje was een waterplasje waaruit water geput kon worden ten tijde van een brand. Het Pallertje had echter een tweede functie. Een stelmaker had voor uitoefenen van zijn beroep bomen nodig. Bomen die zonder nadere opslag onderhevig waren aan het rottingsproces. Door de bomen nat te houden, iets wat in het buitenland nog vaak gebeurt door sproeimachines, kan dit proces beter in de hand worden gehouden. Stelmaker Geert hield zijn bomen nat door ze in het waterplasje te laten drijven. De jeugd vond dit schitterend want zo kon je "schotsen lopen" in de zomer. Had je geluk dan kon je de kleren te drogen hangen voor het vuur in de stelmakerij..... Menig kind had dat geluk niet en zal echter met een nat pak zijn thuisgekomen.

Van stelmakerij naar restaurant

De stelmakerij heeft echter maar een jaar of vier gefunctioneerd. Al rond 1934 was de stelmakerij verleden tijd en groeide het langzamerhand uit tot een café met volledige vergunning. Vergunningen die men destijds nog bij de gemeente diende te kopen. Geert maakte destijds een deal met de gemeente en ruilde de driehoek waarin zijn bomen lagen te drogen met de gemeente voor

een vergunning. Hij was immers geen hout meer nodig aangezien hij herbergier wilde worden. Helaas voor hem overleed hij drie jaar later.

Het idee voor een café was ontstaan vanuit de reeds bestaande klandizie die er was in de voormalige boerderij. In deze dagen was de Emmer markt zeer druk bezocht en vele boeren vanuit de buitendorpen bezochten dan Emmen en zetten hun paard en wagen neer bij bevriende boeren rondom de markt. De boeren uit Sleen deden dat bij Meertens omdat ze daar "zeer speciaal" mee waren. Hier werd dan ook een borrel gedronken en geschonken. Zo ontstond een "stille knip".

Achter het café bevond zich een paardenstalling waarvan een deel nog dienst heeft gedaan als fietsenstalling voor de vele fietsen van bezoek(st)ers van de wekelijkse markt. Hendrik Maneschijn paste destijds op de stalen rossen.

Het werd een druk bezocht café zo vlak bij het Marktplein. Het café bood daarnaast veel kostgangers onderdak. Voornamelijk aan personeel van de huishoudschool en de post. Dit laatste was geen toeval. Naast stelmaker en later caféhouder was Geert ook besteller van telegrammen. Hij had dit werk van Geert Veenegheerts overgenomen.

Ook Geert zijn pleegzoon Jans was, naast het werken in het café, op zijn 16e al bij de posterijen gaan werken. Jans zou tot zijn 30e jaar in het café behulpzaam blijven. De laatste jaren bij de weduwe Willemtje Jelies omdat Geert inmiddels was overleden. Het waren de moeilijke laat 30er jaren, begin 40er jaren, die aan de Tweede Wereldoorlog vooraf gingen. Toch had Geert het ondanks de slechte economie niet gek gedaan. Her en der had hij stukjes grond liggen. Soms klein, soms wat groter.

Links: De stelmakerij in aanbouw. Foto 1930.
V.l.n.r. Geert Meertens, stelmaker caféhouder, zoon Henk Meertens, Willemtje Jelies.

Rechts: De stelmakerij annex café 1 jaar later
V.l.n.r. Jans Meertens, Geert Meertens, Henk Meertens, 2 meisjes personeel en Willemtje Jelies.

Geheel rechts de achteringang van de stelmakerij. De eigenlijke ingang van de stelmakerij lag aan de andere (niet zichtbare) kant.

Achter het 2e raam rechts bevond zich later de keuken die in de stelmakerij was gebouwd.

Willemtje Jelies hertrouwde later met de weduwnaar Wubbe Vos. Hij had twee kinderen en was eigenaar van een loonbedrijf in Witteveen. Rond 1950/'55 gingen beide aan de Esweg wonen om het rustiger aan te gaan doen. Het café werd verpacht aan de heer Wieringa.

Na het overlijden van Willemtje kwam aan het licht dat er over stukken grond geen pacht o.i.d. was gevraagd en dat door het gewoonterecht stukken grond voor de nazaten verloren waren gegaan. Ook aan de Vreding had Geert grond.

Willemtje besloot hier te gaan wonen. Ze schonk aan haar pleegzoon Jans een deel van de grond en wilde samen met haar zoon Henk een dubbele woning bouwen op de rest. Deze was echter niet geïnteresseerd en bleef elders wonen.

Perikelen met een terras

Voor de aanleg van de Hondsrugweg was de gemeente Emmen een stuk grond van 210m² van het perceel benodigd waarop het café restaurant stond. Dit stuk grond was niet bebouwd maar was voor een deel als terras in gebruik. Het café restaurant werd inmiddels gedreven door de heer J.R.Kooistra die het huurde van mevrouw Vos Jelines.

Het terras vormde de cruciale factor bij de onteigening die was ingezet. Deskundigen, die e.e.a. hadden getaxeerd, waren van mening dat door het verlies van het terras de waarde van het café restaurant niet zou dalen. In het zomerseizoen deed dit terras ook dienst als parkeerplaats voor, maximaal vier stuks, autobussen die nergens anders konden parkeren. De Westenescherstraat was te smal voor de bussen en het er tegenover gelegen stuk onverharde grond stond vaak vol met langparkeerders. Als de bussen op het verharde parkeerterrein aan de overkant moesten parkeren konden de mensen net zo goed de aan deze kant van de weg gelegen restaurants bezoeken. Men hoefde dan immers niet de brede en drukke dubbele verkeersweg over te steken. Van het gehele terras zou slechts 75m² buiten de onteigening blijven, welke vervolgens alleen geschikt zou zijn voor zitjes en niet meer als parkeerplaats.

Anderzijds had gesteld kunnen worden dat de nieuwe weg een waardevermeerdering zou vormen. De makkelijker bereikbaarheid kon het restaurant ten goede komen.

Zowel aan de eigenaar als aan de huurder werd in 1968 een schadeloosstelling aangeboden, die middels een bepaalde formule was berekend. Het

geheel werd echter gecompliceerder toen bleek dat door de gemeente een muurtje tussen het terras en de nieuw aan te leggen weg werd gerealiseerd, waardoor er geen 210 m², doch slechts 184 m² zou worden onteigend.

Na het daarop volgende juridische steekspel, hetgeen zich bij vele onteigeningen als gevolg van aanleg van de Hondsrugweg had voltrokken, deed de rechter eind 1968 uitspraak in het geschil.....

Het restaurant, tegenwoordig gedreven door de familie de Jong, staat er anno 2004 **gelukkig** nog steeds. Het adres is Schimmerweg 1 maar die Schimmerweg zult u, vreemd genoeg, tegenwoordig iets verderop moeten zoeken.....

Bronnen:

De heren Jans en Wim Meertens en familie, mevrouw Landsman, het archief van de gemeente Emmen.

Foto's: privé archieven en archief gemeente Emmen.

Kaartje gegenereerd met een proefversie van Hazadata, met dank aan André Dekker voor de gegevens.

E.e.a. is gepubliceerd op de website:

www.historisch-emmen.nl

Door Cris van Wieren

GESCHEIDEN WEGEN

Een rondleiding over 60 jaar dubbelbaanswegen in Emmer woonwijken, met achtergronden en ontwikkelingen van een onderdeel van het fenomeen dat Emmen in den lande algemene bekendheid gaf; haar woonwijken: een stuk jonge geschiedenis om trots op te zijn. De hoofdstraat in Emmen was tot de aanleg van de stadsvloer een gewone enkelbaansweg met twee rijstroken. Het was een gewone weg, zoals alle andere wegen en tevens een drukke winkelstraat met een groot aantal klanten voor de vele winkels. Als de afgelopen vijftig jaar uit Zwartemeer, Exloo of Oosterhesselen kwam en wilde gaan winkelen bij de Hema of Jan van Peer dan kwam je met de auto door deze winkelstraat. Met name ook om daar op zoek te gaan naar een parkeerplaats op de markt, aan de Wilhelminastraat of bij de parkeerplaats bij de Tribord.

mogelijk bij de te bezoeken winkel. Op de kruising bij 'Smid Banden' ging het dan ook wel eens mis. Het was druk in het centrum van Emmen. De aanleg van de Hondsrugweg heeft wel veel van het doorgaande verkeer opgevangen. Als je echter naar de winkels wilde, dan kwam je toch met de auto door de Hoofdstraat op zoek naar een parkeerplaats. Het bleef druk, de klanten bleven komen. Maar gezellig was wat anders.

De Odoornerstraat was ook druk, ook een enkelbaansweg. Deze straat heeft echter een van die dingen die Emmen in de jaren zestig en zeventig grote bekendheid in de stedenbouwkundige wereld zou opleveren. Het fietspad, in dit geval een enkele baan voor beide richtingen ligt hier een eindje van de drukke weg af. Een eenvoudige oplossing, nu heel gewoon maar in 1960 een heel nieuw idee.

Emmermeer is niet bepaald een woonwijk waarvoor bussen vol met belangstellenden speciaal voor naar Emmen kwamen, zoals eerder wel het geval was bij Angelslo en Emmerhout. Je vindt in

Emmermeer

Vooraf op de zaterdagmiddagen was het heel druk en het verkeer schoot dan ook niet op. De auto's reden dan langzaam achter elkaar aan op zoek naar een parkeerplaats. Het liefst zo dicht

Emmermeer echter wel de aanzetten ervan. Op de kruising van de Odoornerstraat en de Haagjesweg vind je een vluchtheuvel. Zeker

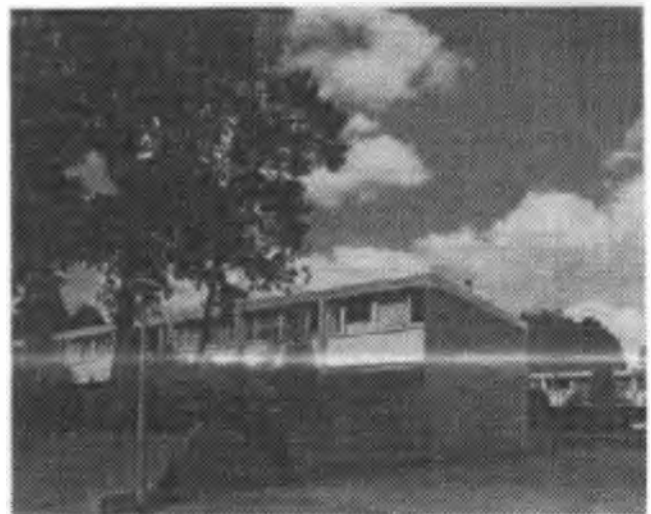
geen unicum. Een stukje enkelbaansweg dat zich in tweeën heeft gesplitst. Fietsers en voetgangers kunnen zo in twee keer de drukke weg oversteken. Voor de automobilist is het duidelijk dat je de vluchtheuvel rechts moet passeren en dat de linker rijstrook voor het tegemoetkomend verkeer is.

Bij de Meerstraat is de 'vluchtheuvel' veel groter en het heet ook anders, dit is de middenberm van een rijweg met gescheiden banen. In de tijd dat ik nog rijles had waarschuwde m'n rij-instructeur me altijd al heel vroeg tevoren dat we daar rechtsaf zouden slaan. En als ik de verkeerde baan opreed, kreeg ik de preek over me heen dat ik me op de linkerrijbaan van de weg bevond. Als hij me het niet verteld had, zou ik gedacht hebben dat dit twee wegen waren die wat dicht bij elkaar lagen. De Weerdingerstraat en de bijbehorende parallelweg liggen veel dicht bij elkaar en dat zijn wel twee wegen.

De Van Schaikweg was een tweebaansweg met vier rijstroken. Een soort autosnelweg met zo'n middenberm en waar ze nu ook de fietsers en voetgangers hebben verbannen, maar waar je niet sneller dan 50 km mag rijden. In Angelslo heet deze weg de Statenweg. Hier liggen wel aan beide zijden fietspaden, evenals de hiervoor al genoemde Odoorneweg. Het is de levensader van de wijk. Het is de verbinding van de wijk met Emmen. Angelslo is een wijk met een duidelijke structuur met wijk-, buurt-, en woonstraten. Bij de planning van deze wijk was men bang dat de Statenweg een scheiding binnen de wijk zou gaan vormen. Om het oversteken te vergemakkelijken is bij alle kruisingen het vluchtheuvel idee toegepast. Men kan nu gefaseerd, dat wil zeggen in twee etappes - de Statenweg oversteken. Auto's en fietsen hebben hun eigen oversteek. Om het autoverkeer zo veilig mogelijk te maken zijn die vluchtheuvels uitgebreid tot middenberm. Dichterbij de Rondweg heeft men zelfs die middenbaan

nog veel meer verbreed en is er meer groen aangebracht. Mede door het veelvuldige toepassen van T-kruisingen is Angelslo een voorbeeld geworden van een veilige woonwijk.

In Emmerhout heeft men het idee van de verbrede middenberm verder uitgewerkt. Hier is de scheiding van het autoverkeer en het overige verkeer consequent toegepast. Men kan in Emmer-

Angelslo

hout zelfs de hele wijk doorfietsen zonder gebruik te maken van de wijk- en buurtstraten. De woonstraten zijn zo veilig dat daags het enige spannende gebeuren in de straat de komst van postbezorger was. Het uiterlijk van de wijkstraat is die van een auto(snel)weg door een bos en die van de buurtstraten die van een provinciale weg.

De Boslaan met op de middenberm het hoogopgaande dennenbos van de Emmerdennen is nog een tweebaans-weg met twee rijstroken. Dat er bos op de middenberm staat doet hier niets aan af. De Houtweg is anders, het eerste stuk vanaf de Boslaan is tweebaans. Wel verandert het bos op de middenberm in een ondoorzichtige begroeiing, waardoor het zicht op de andere rijbaan verloren gaat. Bij het winkelcentrum verandert de straat zelf. Hoewel het z'n naam behoudt zijn het nu twee éénrichtings verkeerswegen geworden. Het winkelcentrum van Emmerhout, de Emmerhoutflat en een school zijn tussen de rijbanen gebouwd. Hierdoor is de middenberm geen middenberm meer. De T-kruisingen verliezen ook hun karakter door die brede middenberm, zoals bij de Laan van de Eekharst en de Laan van de Iemenhees. De overige kruisingen zijn gewoon echte kruisingen.

In Bargeres bestaat de wijkstraat uit twee volwaardige wegen, die gezamenlijk één naam hebben, de Brinkenweg, die met volledige richtingloze splitsingen aan het begin van de wijk uiteen gaan. Om op ongeveer dezelfde oppervlakte een zelfde aantal inwoners te kunnen huisvesten in grotere huizen en berekend op meer auto's met meer aandacht voor de individuele woning zijn de 'brinken' in doolhoven veranderd. Ze komen soms met twee uitgangen op de Brinkenweg uit.

Op bezoek gaan in de Bargeres komt vrijwel zeker neer op (ver)dwalen.

De Rietlanden vind ik iets beter wat de woonstraten betreft. Dit komt voornamelijk door de betere straat- en nummeraanduidingen. Maar ook hier zijn de wijkstraten weer twee volwaardige wegen met de naam Veldstukken. De halve wijk is gebouwd op de 'middenberm' om geen tweedeling door de wijkstraat te krijgen.

De nieuwigheid in de Veldstukken heet 'Wybertje', een verkeersveilige oplossing om de middenberm te bereiken. Om met de auto een

'wybertje' in te rijden, moet je altijd twee bochten maken zodat je je snelheid moet aanpassen. Om er weer uit te komen kon meestal met gewoon recht doorrijden worden volstaan. Fietzers en voetgangers hebben altijd zoveel mogelijk zicht op het verkeer dat ze moeten kruisen. Gezien de beschadigingen aan het rijkelijk toegepaste beton is dit een kostbare veiligheid van een variatie op de vluchtheuvel, zoals die in de Haagjesweg.

De Van Schaikweg mag niet meer dienen als parkeerplaats voor bezoekers van het Dierenpark Emmen. De straat, maar ook de Statenweg, de Boslaan en de Houtweg, zijn in de jaren negentig verkeersveiliger gemaakt. Hierbij is de linkerrijstrook zo'n honderd meter voor de kruisingen enkele meters opgebroken. Zodoende is de weg versmald en tevens voorzien van trottoirbanden. Voor de verkeerslichten in de Van Schaikweg moet men tegenwoordig eerst naar de rechterrijstrook voor de onderbreking en vervolgens op de linkerrijstrook wachten om rechtdoor te mogen. Na de kruising moet men weer naar de rechterrijstrook voor de onderbreking voor de volgende kruising. Door de verkeerslichten in de Boermarkeweg en de Rondweg is de drukte op de wijkstraten in Angelslo en Emmerhout veranderd in een aantal konvooien die passeren op het ritme van de verkeerslichten met daartussen veel tijd om veilig over te steken. Wanneer zullen we in Emmen weer bussen vol stedenbouwkundige en architecten tegenkomen. Moet de gemeente nog wat meer aan de weg timmeren? Emmen is zoveel veranderd in de afgelopen halve eeuw.

Door Gerard Waasdorp

EEN BOTERFFABRIEK TE ZUIDBARGE?

Op 13 april 1901 valt er een brief vanuit Westerbork bij Burgemeester en Wethouders van de gemeente Emmen in de bus. De afzender is Harm Timmer, een koopman en houthandelaar welke in de eerstgenoemde plaats woont. In de brief meldt hij dat hij het voornemen heeft een handkrachtboterfabriek op te richten in Zuidbarge. Als plek geeft hij aan "op de zuidzijde van het kadastraal perceel sectie D nr.6793".

Plattegrond van Zuidbarge, met dikomlijnd de plaats waar de handkrachtboterfabriek gepland was.

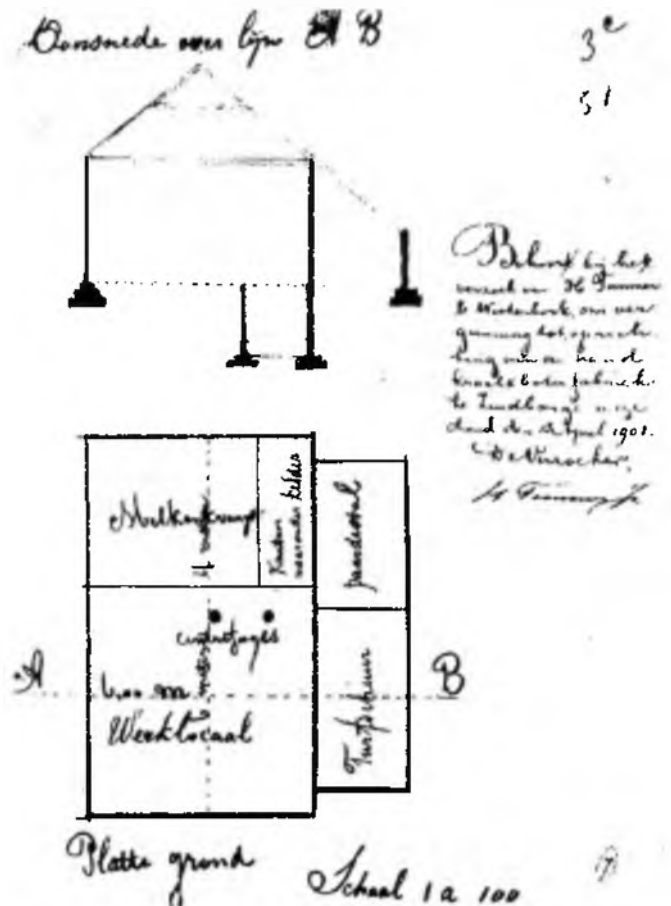
Het genoemde perceel was in eigendom van Roelof Evers, landbouwer te Zuidbarge. Het huis wat op het perceel stond werd in 1900 afgebroken. Hij overlegt de door de hinderwet in artikel 5 gevraagde stukken en vraagt of B&W hem de vergunning wil verlenen.

In de gevraagde stukken omschrijft hij de handkrachtboterfabriek. Het perceel rond voornoemd wordt als volgt begrensd:

- noordelijk door perceel D nr.6792 eigendom van de Markegenooten van Noord- en Zuidbarge
- zuidelijk door perceel D nr.7567, als noordelijk
- oostelijk door perceel D nr.7567, als noordelijk
- westelijk door perceel D nr.6790, eigendom van

Hendrik Hadders en cons. te Zuidbarge

De fabriek wordt van steen en krijgt een pannen dak en zal dienen tot de vervaardiging van boter uit melk. Het proces bestaat uit het ontromen van melk door middel van één of twee centrifuges die met de hand worden gedraaid, het afkoelen en zuren der room en het met de hand karnen tot boter. Daarnaast verklaart hij dat de door hem op te richten handkrachtboterfabriek "geen inrichting is die onder de veiligheidswet valt".

De plattegrond van de handkrachtboterfabriek.

Op de plattegrond zien we dat de inrichting bestaat uit:

- een werklokaal met daarin de 2 centrifuges, groot 6 bij 6 meter. Hier zullen ook de karnen opgesteld staan.
 - een ruimte waar de melk ontvangen wordt, groot 4 bij 4.5 meter
 - een kantoor groot 4 bij 1.5 meter
- Deze ruimten zijn 3 meter hoog.

Daarnaast zijn er nog:

- een kelder welke zich onder het kantoor bevind, groot 4 bij 1.5 meter en 1.70 meter hoog.
- een turfschuur welke zich onder de overstekende kap bevind, groot 4.5 bij 2.5 meter
- een paardenstal welke zich onder de overstekende kap bevind, groot 4.0 bij 2.5 meter

Op 22 april 1901 hangt de onbezoldigd rijksveldwachter op het terrein te Zuidbarge een publicatie op betreffende de voorgenomen oprichting van de fabriek. Zo konden de inwoners van Zuidbarge hier kennis van nemen en eventueel bezwaar aantekenen. Op 6 mei 1901 zit de Burgemeester W.Tijmes te wachten op mondelinge of schriftelijke bezwaren van de Zuidbargenaren. Op het gemelde uur verschijnt er niemand zodat de bouw doorgang kan vinden.

Maar dan nemen B&W van Emmen een ander besluit. In de vergadering van 03-06-1901 besluiten ze "de verzochte vergunning te weigeren.

De reden wordt in de Emmer Courant van 08-06-1902 het besluit openbaar gemaakt en wordt als volgt omschreven: "omdat de inrichting in de bebouwde kom van het gehucht gesitueerd is en niet is aangeduid op welke wijze zal worden voorzien in de afvoer of berging van het bij de fabricage afkomstige vuile water waardoor te vrezen is voor het verspreiden van vuil en van walgelijke uitdampingen".

Dit wordt Harm Timmer schriftelijk medegedeeld. Deze brief wordt op 08-06-1901 aan hem uitgereikt door de burgemeester van Westerbork, de heer. Kijmmell.

Harm Timmer is het hier niet mee eens. Hij gaat in beroep bij de Raad van State te 's-Gravenhage welke aan B&W te Emmen op 15-10-1901 een brief sturen waarin ze de memoriën en bewijsstukken waarop ze hun beslissing genomen hebben voor 29-10-1901 aan hen moeten opsturen.

Op 17-01-1902 komt er echter vanaf het Provinciaal Bestuur van Drenthe een bericht naar

B&W van Emmen dat zij bericht hebben gehad van de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid dat de behandeling van het beroep is gestaakt. Zij ontvangen alle meegestuurde documenten terug. Het blijkt uit een brief van B&W van Emmen, welke niet gedateerd is, blijkt Harm Timmer zelf zijn beroep te hebben ingetrokken. In 1906 werd het perceel eigendom van Lambert Hindriks, landbouwer te Odoornerveen. Hij bouwde er weer een huis op.

Wilt u meer weten over Zuidbarge kijk dan op de website www.suytberghe.nl. Heeft u aanvullingen of heeft u gegevens aangaande Zuidbarge die u delen wilt dan kan dat via de website en/of via de secretaris van uw vereniging.

Bronnen gemeentearchief Emmen:

- *hinderwetvergunning, -1.777.13, doos periode 23-11-1886 t/m 20-09-1901*
- *ingekomen stukken, 1901 nr.'s 283a, 333, 404, 750 en jaar 1902 nr.51.*
- *notulenboek vergaderingen B&W, periode 20-05-1894 tot 05-01-1903*
- *Emmer Courant dd. 08-06-1901*
- *kadasterboeken, artikelen 2253 en 7176.*

Door Wim Visscher

EEN JONGE FREULE IN EMMEN

Tijdens mijn omzwervingen op internet kwam ik terecht bij freule C.W.I. Wittewaal van Stoetwegen. Deze freule, een ieder denk ik wel bekend van haar periode in de Tweede Kamer van 1945 tot 1971, zou in Emmen opgegroeid zijn stond er te lezen.

Mijn aandacht was natuurlijk getrokken. Een jonge freule opgegroeid in Emmen? Ik sprak hierover met de gemeentearchivaris Peter Kraan, onze voorzitter dus. Het was hem niet bekend dat er zulk 'hoog' gezelschap in Emmen vertoefd had. De speurtocht begon.

Eerst even wat meer over haar achtergrond. Haar naam was voluit jonkvrouw Christina Wilhelmina Isabella Wittewaal van Stoetwegen. Ze werd op 01-01-1901 te Amsterdam geboren uit jonkheer Henri Alexander Wittewaal van Stoetwegen en Catharina Cornelia van Swinderen. Haar vader was geboren op Sumatra en haar moeder in Groningen. Op het moment dat het gezin naar Emmen kwam had ze één oudere zuster te weten Henriëtte Anna Gerdina welke op 03-04-1898 te Amsterdam geboren was.

Zoekend in het bevolkingsregister van de periode 1885-1904 vond ik ze vrij snel in deel W blad 162. Daar stond het gezin. Ze waren op 26-06-1901, onze freule was toen dus bijna 6 maanden, komend vanuit Amsterdam in Emmen gekomen. Helaas staat er geen huisnummer genoteerd zodat het onmogelijk is het huis waarin ze woonden te traceren.

In Emmen vindt gezinsuitbreiding plaats, Albert Anton wordt er op 04-08-1902 geboren. Als getuigen bij de geboorte zijn Jan van Gilse, 40 jaar, griffier en Jan Dik, 31 jaar, rijksklerk beide wonend te Emmen, aanwezig.

Waarom kwamen dit "deftige" gezin vanuit Amsterdam naar het toen nog kleine en primitie-

ve Emmen? Waarschijnlijk heeft dit te maken met het beroep van de vader. Hij was Inspecteur der Rijksbelastingen.

Ik heb in het kadaster gezocht of ze in die periode een huis bezaten. Dit was echter niet het geval dus huurden ze een woning tijdens hun verblijf hier.

Ook heb ik in de hoofdelijke omslag, de belasting cohiers, gezocht. En ja hoor, in zowel 1901 als 1902 wordt hij aangeslagen voor het betalen van belasting, en wel als volgt:

- 1901 ingedeeld in klasse 5, zijn inkomen werd geschat op fl.3200.00, waarvoor hij gedurende de 7 maanden dat hij hier woonde fl.1.78? moet betalen.
- 1902 ingedeeld in klasse 34, zijn inkomen wordt geschat op fl.3100.00, waarvan fl.2800.00 belast wordt. Hij moet eigenlijk fl.133.45 aan belasting betalen maar omdat hij maar 10 maanden van dat jaar in Emmen woont wordt het uiteindelijke bedrag berekend op fl.111.28? (5/6de deel dus).

Het gezin bleef niet lang in Emmen wonen. Ze vertrokken op 07-11-1902 vanuit Emmen naar Oostburg, Zeeland.

Conclusie: ik vind de term groeide op in Emmen wat overdreven. Natuurlijk ze heeft hier gewoond, maar om nu de leeftijd van 6 maanden tot 22 maanden dat ze in de Emmense periode oud was, opgroeien in Emmen te noemen?

Zouden er nog meer 'bekende' Nederlanders in Emmen vertoefd hebben?

Bronnen:

Internet: www.inghist.nl

Gemeentearchief Emmen: bevolkingsregister 1885-1904, deel W blad 162

Gemeentearchief Emmen: klapper op grondeigenaren gemeente Emmen

Gemeentearchief Emmen: hoofdelijke omslag jaren 1901+1902.

Door: Versfelt

ATLAS MET KAARTEN VAN DRENTHE

De Drentse Historische Vereniging zal in de tweede helft van oktober 2004 in samenwerking met Heveskes Uitgevers te Groningen een atlas uitbrengen met daarin 80 van de belangrijkste en fraaiste kaarten van Drenthe uit de periode 1500 tot 1900. De omvang van de atlas zal ruim 200 bladzijden bedragen, waarvan het kaartgedeelte 112 bladzijden in beslag zal nemen. In het tekstgedeelte van het boekwerk zal de auteur, de heer H.J. Versfelt, ingaan op de ontstaansgeschiedenis en andere bijzonderheden van de kaarten. De atlas krijgt hetzelfde formaat als de twee voorgaande door de vereniging uitgebrachte atlassen, 24 x 33,5 cm en wordt gebonden, met een harde omslag. De kaarten zullen op een groot formaat, in veel gevallen 40x30 cm, en in kleur worden afgebeeld.

Drenthe is in het verleden vele malen in kaart gebracht. Alleen al de verzameling van het Drents Archief omvat zo'n 8000 kaarten en ook in andere archiefinstellingen en bibliotheken worden veel Drentse kaarten bewaard. Uit deze verzamelingen is een zodanige selectie gemaakt dat een beeld wordt gegeven van de rijkdom aan historisch kaartmateriaal van de provincie. Voor de ruim 50 kaarten die uit het Drents Archief afkomstig zijn is de keuze in samenwerking met de heer Brink, verantwoordelijk voor de kaartenverzameling van die instelling, gemaakt.

De atlas zal zowel voor civiele als voor militaire doeleinden vervaardigde kaarten bevatten. Van die eerste categorie dateert de oudste, een plattegrond van de stad Coevorden, al uit de zestiende eeuw. In de volgende eeuw gaven de grote Amsterdamse uitgevers, zoals de firma's Blaeu en Hondius, atlassen uit met daarin ook kaarten van Drenthe. Daarvan zullen een aantal worden

opgenomen. Ook verschenen in die periode de eerste, vaak zeer fraaie, kaarten van de havezaten en heerlijkheden in de provincie. In de achttiende en negentiende eeuw nam de productie van kaarten van Drenthe snel toe. Grensconflicten met de omliggende provincies, markeverdelingen en veenontginningen resulteerden in het vervaardigen van kaarten. Steden, dorpen, kanalen, wegen en spoorlijnen werden in kaart gebracht. Van al deze onderling vaak zeer verschillende kaarten worden een of enkele exemplaren in de atlas opgenomen.

Een andere categorie vormen de militaire kaarten. Wegens de strategisch belangrijke ligging van de moerasgordels rond Drenthe is de provincie in het verleden herhaaldelijk door militaire ingenieurs gekarteerd. De veelal zeer gedetailleerde kaarten die zij vervaardigden zijn van grote waarde voor onze kennis van het Drentse landschap in het verleden. De Drentse Historische Vereniging heeft in de voorgaande jaren reeds twee van de militaire kaartenseries van de provincie als atlas uitgegeven. Dit betrof de Franse kaarten van Drenthe uit de periode 1811-1813 en de Hottinger-kaarten van Zuidoost-Drenthe van omstreeks 1790. Zowel van vóór als van na deze periode zijn echter militaire kaartenseries in de archieven aanwezig. Teneinde een beeld te geven van dit interessante materiaal worden van elk van deze series een of twee kaarten als voorbeeld in de atlas opgenomen.

Bestelling

Belangstellenden kunnen de atlas bestellen bij de Drentse Historische Vereniging. De prijs bedraagt bij voor-intekening euro 40.- plus verzendkosten. Bestellingen bij voorkeur per e-post, bij de secretaris van de DHV, de heer H.J. Versfelt, h.versfelt@12move.nl

Ook kunt u een brief of briefkaart zenden naar de Drentse Historische Vereniging, postbus 243, 9400 AE Assen'. Verzoeken in beide gevallen uw

naam en adres op te geven en te vermelden: 'Bestelling atlas kaarten Drenthe'. Onze uitgever, de firma Heveskes, zendt u dan de atlas in de tweede helft van oktober met een factuur voor de betaling toe.

NIEUWE BOEKEN EN BINNEN-GEKOMEN PERIODIEKEN

Duizend-en-één Drenten 1800-1900

Van ons lid Cees van Dijk verscheen bij zijn Klencke Pers 'Duizend-en-één Drenten, 1800-1900'. Het boek is fors van formaat en telt 403 in twee kolommen bedrukte bladzijden. De oplage bedraagt 100 exemplaren. De prijs is 39,50 Euro. Voor zover nog exemplaren beschikbaar zijn is het boek in te zien en verkrijgbaar bij boekhandel Plantage Vermeer, Noorderstraat 38, Emmen. Aan bod komen liefst 2100 Drenten, in alfabetische volgorde, de één met enkele summiere gegevens, de andere uitvoerig. Wat Emmen betreft wordt over meer dan vijftig personen iets geschreven; zij zijn via een register op plaatsnamen te traceren. Uitgeweid wordt bijvoorbeeld over dokter Karel Diederik Schönfeld (1833-1899), van wie onbekende bijzonderheden boven water worden gebracht. Hij had het zo druk in zijn omvangrijke praktijk, die zich uitstreckte van De Maten tot Nieuw-Amsterdam, dat hij een keer een handtekening zette onder een overlijdensakte zonder het lijk te hebben geschouwd. Veertien dagen cel eiste de officier van justitie. Slechts door een spitsvondigheid van de rechter ontspromg de arts de dans. Van dominee dr. Petrus Hendrik Roessingh, die van 1869 tot 1892 te Emmen stond, wordt duidelijk dat hij alleen al uit hoofde van zijn verkiezing in 1891 tot lid van de Tweede Kamer niet in de 'Encyclopedie van Drenthe' had mogen ontbreken. Immers geeft de redactie van die Drentse encyclopedie nadrukkelijk aan dat alle Drenten die in de Tweede kamer zaten of zitten onder hun naam als trefwoord staan genoemd. Bij Roessingh is dat vreemd genoeg niet het geval (evenmin trouwens als zijn collega, het vroegere kamerlid uit Vledder W. Houwing). Ik zou dit monumentale werk van Van Dijk dan ook willen omschrijven als een 'Encyclopedie van Drenten'. Je kunt er ve(e)l(en)

in vinden. Zo is in Van Dijks boek onder anderen ook opgenomen de in de vorige Kroniek beschreven Emmer veearts Steenberg, waarvan ik toen meedeelde dat hij m.i. in eerstgenoemde Encyclopedie niet had misstaan.

Afwijkend van het gebruikelijke is dat Van Dijk zich niet heeft beperkt tot 'belangrijke' personen. In zijn voorwoord schrijft hij enigszins provocerend: 'Alle kans dat dit repertorium niets voor u is, geachte lezer. Er komen veel onbelangrijke personen in voor, die in het grootboek van de geschiedenis van de Olde Landschap nog niet de betekenis hebben van een waterdruppel in de Drentse A. Een jubilerende orgeltrapper, om er een te noemen; een mutsennaaster die zestig jaar weduwe was. Waarom zijn ze opgenomen? Ik kwam ze tegen en ervoer een moment iets van herkenning, bewondering, afkeer, medelijden, verdriet en vond ze de moeite waard'.

Niettemin is het grootste deel van het boek gevuld met personen die er maatschappelijk gezien toe deden. De in Emmen niet onbekende Willinge's zijn met zeven personen vertegenwoordigd. Men vindt er om nog enkelen te noemen: de Gratama's, de Van Holthe tot Echtens, maar ook inwoners van Erica als de voormalige logementhouders-verveners Johan Wilhelm Hofhuis en Piet Kloosterman. Voorbeelden van 'kleine Emmer lieden' zijn arbeider Klaas Gelmers uit Wilhelmsoord, die door zijn twaalfjarige dochter werd vergiftigd, en twee veldwachters, die een indrukwekkend uniform droegen maar armoe leden. Kortom, een zeer goed gedocumenteerd boekwerk waarin je van hartelust kunt grasduinen en steeds weer verrassende dingen tegenkomt.

W.V.

Van het in de jaargang 2003/2 besproken boek van ons verenigingslid H.F. van de Griendt : 'Uit Sphagnum geboren, een eeuw turfstrooisel in Nederland 1882-1993' verscheen onlangs de tweede druk. Het boek is voor Euro 32,50 bij de boekhandel te bestellen.

MEDEDELINGEN

Het voorspel en het nageslacht: zaterdag 4 september 2004

Onder deze titel organiseert het Drents Archief samen met de Nederlandse Genealogische Vereniging (NGV) Drenthe en de Drentse Historische Vereniging (DHV) de jaarlijkse publieksmanifestatie Drents Erfgoed Actueel. De manifestatie vindt plaats op zaterdag 4 september van 10.00-16.00 uur in theater De Tamboer in Hoogeveen. In de verschillende zalen staan tegelijkertijd diverse activiteiten op het programma. Zo zijn er lezingen over vrijerijgebruiken, prostitutie in het verleden, vrouwengeschiedenis en seksualiteit, in het theater speelt een Drentse klucht, er is een optreden van cabaretier Eric Harteveld, er is een tentoonstelling en er zijn historische films rond het thema. In de foyer is de Vooroudermarkt met talloze kraampjes, stands met informatie, boeken, software en andere zaken op het gebied van genealogie. De Vooroudermarkt wordt om de twee jaar gehouden en is oorspronkelijk een activiteit van de Nederlandse Genealogische Vereniging (NGV) afdeling Drenthe. Er zijn ook activiteiten voor kinderen: ze kunnen spelen en zich verkleeden met speelgoed en kleding uit de tijd van Ot en Sien. De toegang is gratis. In de Hoofdstraat, waaraan de Tamboer is gelegen, wordt tegelijkertijd een grote boekenmarkt gehouden.

Tevens verzoeken wij iedereen die tekst aanlevert op diskette of via de e mail nogmaals alleen platte tekst aan te leveren. Dus geen opgemaakte tekst met allerlei instellingen. Dit kost erg veel tijd om alles er weer uit te halen. Bij voorbaat vriendelijk dank.

De redactie.

EMMEN, Openluchttheater